si za činnost svou ve zmíněné vlastnosti vůbec neb v jednotlivém případě poskytnouti neb slíbiti prospěchy majetkové na újmu věřitelů (§ 301).

Úpis dlužní.

I. Pojem.

Úpis dlužní v nejširším slova smyslu je listina, kterou se uznává závazek ku plnění sumy peněžité neb majetkové hodnoty; v užším slova smyslu je dlužní úpis listina, kterou se potvrzuje přijetí zápůjčky a slibuje její vrácení. Hlavním účelem, pro který se dlužní úpis vyhotovuje, jest, aby se zjednal věřiteli průvod, pročež tvořiti má dluhopis plný důkaz o všech okolnostech, jež obsahuje. Je otázka, je-li dlužní úpis smlouvou či jen jednostrannou listinou, jež působí pouze proti tomu, kdo vydal dlužní úpis. Bez odporu je dlužní úpis listinou smluvní, když jej věřitel spolu vydá a spolu podpíše; je tu pak smlouva o dluh, jíž obě strany přesně stipulují poměr dlužní ve smlouvě té potvrzený. Avšak i tehdá, když pouze dlužník sám vydal, pokud se týče podepsal dlužní úpis, má úpis moc smlouvy, schválil-li věřitel výslovně nebo mlčky jeho obsah. Mlčky se tak státi může zejména tím, že přijme věřitel dlužní úpis od dlužníka bez námitky a tím mlčky projeví, že souhlasí s obsahem dlužního úpisu.

II. Druhy dlužních úpisů.

1. Rozeznáváme veřejné a soukromé dluhopisy, dle toho jsou-li vyhotoveny státem, zeměmi, okresy, obcemi neb veřejně spravovanými fondy, korporacemi pod státním dohledem a kontrolou se nalézajícími neb jsou-li vydány osobami soukromými.

2. Dlužní úpisy majiteli znějící (au porteur) (viz čl. Papíry cenné), a papíry na určité jméno znějící (au nome), jež obsahují slib ve prospěch určité osoby.

3. Co se týče formy může býti dlužní úpis uzavřen výhradně jen mezi kontrahenty bez dalšího dotvrzení neb osvědčení osob třetích a sice stačí, když je dluhopis vydatelem podepsán neb opatřen legalisovaným (soudně neb notářsky) vlastnoručním znamením jeho ruky (§ 294 c. ř. s.). Pro dluhopisy před 1. lednem 1898 vydané platí ovšem předpisy starého soudního řádu, který vyhledával, aby dluhopis byl buď vydatelem vlastnoručně psán a podepsán neb aby vedle vydatele dluhopis podepsali ještě dva svědci (§ 114 star. s. ř., čl. VII. úvoz. zák. k civ. ř. s. a § 5 o. o. z.).

4. Na základě dluhopisů povoliti lze vklad knihovní, ač obsahují-li právní důvod, zřízení zástavy a svolení dlužníkovo ke vkladu práva zástavního.

5. Dlužní úpisy zhotovené ve formě notářského aktu dle § 3 not. ř. jsou tituly exekučními (§ 1 č. 17 ex. ř.).

6. Dlužní úpisy jsou buď listinami speciálními, t. j. obsahují výhradně dlužní slib a podmínky splácení neb mohou býti spojeny s jinými právními jednáními, pokud se týče právními listinami, tak na př. se smlouvou trhovou, rukojemskou, cessí a pod.

III. Obsah a průvodnosť dlužního úpisu.

Aby dlužní úpis činil úplný důkaz, musí obsahovati to, co stanoví § 1001 o. o. z. (totiž jméno půjčitele neb věřitele, vypůjčitele neb dlužníka, předmět a obnos zápůjčky a jde-li o peníze, druh peněz, jakož i všechny podmínky, týkající se placení jak dluhu hlavního tak i případných úroků. Forma dluhopisu řídí se předpisy civ. řádu soud. (§ 1001 o. o. z.). A tu stačí, když dlužník podepíše vlastnoručně dlužní úpis, neb když dlužní úpis

opatřen jest znamením jeho ruky soudně neb notářsky ověřeným. Aby dlužník dluhopis též vlastnoručně napsal se dnes nežádá. Dlužní úpis, který neobsahuje vše, co uvádí § 1001, činí důkaz neúplný, t. j. činí (pokud ovšem je dlužníkem podepsán neb jeho znamením ruky soudně neb notářsky ověřeným opatřen) důkaz jen o těch okolnostech, jež jsou v něm uvedeny (§ 294 c. ř. s.). Není pochybnosti, že předpis § 1001 o. o. z. (ohledně obsahu dluhopisu) nevztahuje se toliko na dluhopisy o zápůjčkách, nýbrž též na jiná uznání dluhu (rozh. z 3. srpna 1886 č. 9034 č. sb. 11.128). Z § 1001 o. o. z. vyplývá konečně, že podstatnou náležitostí dluhopisu, má-li činiti plný důkaz, je udání právního důvodu; není-li udán důvod právní, tvoří dluhopis dle shora řečeného jen důkaz neúplný. Výjimečně připouští právo obchodní zavazující listy, jež nemusí obsahovati výslovný titul právní. Ve příčině zevnější formy dluhopisů některých ústavů úvěrních platí předpisy zvláštní (hypot. banka král. českého, § 29 stan. ze dne 26. prosince 1864 č. 99 ř. z.; haličský úvěrní ústav, § 12 stan. ze dne 3. listopadu 1841 č. 569 sb. z. s.; rak. uh. banka, stan. ze dne 27. června 1878 č. 66 ř. z. resp. ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z. atd.). Dílčí dlužní úpisy o zápůjčkách soukromých musí zníti aspoň na obnos 100 zl. konv. m. a nikoli majiteli, nýbrž na jméno (výn. dv. kom. ze dne 17. prosince 1847 č. 105 sb. z. s.).

IV. Naříkání dluhopisu.

Dluhopisu lze odporovati jednak ve směru formálním (t. j. popřením jeho pravosti), jednak může dlužník činiti námitky práva hmotného, zejmena namítati, že neobdržel valutu (exceptio non numeratae pecuniae). Dle římského práva nabyl dlužní úpis průvodnosti teprve ve 2 letech po vydání. Před uplynutím této doby mohl se dlužník brániti exceptione non numeratae pecuniae a věřitel musil dokázati, že peníze vyplatil. Dlužník mohl též dluhopis zpět žádati querela non numeratae pecuniae. Toto ustanovení nepřijalo právo rakouské. Dle civ. řádu soudního nelze o obsahu dluhopisu za pravý uznaného pochybovati a soudce nemůže tu dle svého volného uvážení rozhodovati. Ovšem může dlužník vésti protidůkaz jinými průvody o tom, že valutu neobdržel. Průvodnosť těchto průvodů pak soudce volně uváží. Základ exceptionis non numeratae pecuniae, dokaž dlužník (rozh. z 16. července 1879 č. 6932 č. sb. 7544). Tuto námitku lze činiti i bezelstnému cessionáři (rozh. z 29. května 1874 č. 4370 č. sb. 5377). Exceptio non numeratae pecuniae je však vyloučena, vzdal-li se jí výslovně vydatel dluhopisu, nebo potvrdil-li příjem valuty nebo valutu jakkoliv uznal (rozh. z 1. srpna 1860 č. 8354 časop. »Ger. Halle« r. 1860 č. 41). Zvláště je námitka tato vyloučena, obsahuje-li dlužní úpis doložku »valutu obdržel v hotovosti« (rozh. z 28. října 1885 č. 12.482 č. sb. 10,768).

V. Vrácení dluhopisu.

Byl-li dluh zaplacen, je věřitel povinen dlužníkovi dluhopis vrátiti. Bylo-li jen částečně zaplaceno, vyznačí se to na dluhopise. Byl-li dluhopis vrácen bez kvitance, platí právní domněnka, že bylo placeno (§ 1428 o. o. z.). Avšak třeba skutečného vrácení, nestačí tedy pouze okolnosť, že dlužník nabyl držení dluhopisu. Ačkoliv se v pochybnosti předpokládá bezelstnosť držitele (§ 328), musí nicméně dlužník, jenž se dovolává právní domněnky (§ 1428 o. o. z.), prokázati, že mu věřitel dlužní úpis vrátil (rozh. ze dne 26. srpna 1874 č. 6867 č. sb. 5455). Domněnku § 1428 o. o. z. lze vyvrátiti odvodem.

Ztratil-li se dluhopis, je dlužník oprávněn, platí-li, buď žádati jistotu neb složiti obnos dle § 1425 o. o. z. k soudu a zároveň žádati za umoření (amortisaci) dluhopisu a sice na náklady věřitelovy jen tehdá, je-li věřitel vinen ztrátou dluhopisu (rozh. z 30. března 1871 č. 1804 č. sb. 4116).

VI. Poplatky. Viz čl. Zápůjčka.

Úpisy dlužní premiové.

I. Pojem.

Premiové dlužní úpisy jsou umořitelné zápůjčky, jež se v jistých časových oddílech vylosují na základě herního plánu tím způsobem, že na určitý počet kusů této zápůjčky připadnou výhry různé velikosti. Vyplacený obnos (včetně výhry) připadající na los sluje premií. Pojmu premie spíše vyhovuje, jestliže se za premii pokládá toliko výhra; neboť určitý počet vylosovaných kusů vyplácí se toliko původním, nominálním obnosem a nelze tudíž při těchto losech mluviti o premii ve vlastním slova smyslu; veškerá půjčka, kterou přijímá vypůjčitel, rozloží se v určitý počet stejných dílů, jež mají povahu losů, avšak od nich se tím liší, že na každý los vyplatí se výhra; nejmenšími výhrami jsou zaplacené obnosy, tudíž často ztrácí se na kapitálu. Losů jest velký počet a proto dělí se v jistá oddělení, jež se nazývají seriemi. Každá serie obdrží pak určitý počet čísel. Plán herní, jenž musí býti při úpisech státem nevydaných, úředně schválen, obsahuje jednotlivé modality, jak se losy splácejí. Zpravidla táhne se při každém tahu určitý počet serií a při tahu po tom následujícím vylosují se všechna čísla tažených serií. Úpisy jsou buď úročnými nebo bezúročnými. Úročné zápůjčky loterní opatřeny jsou běžnými kupony, zabezpečují pevný úrok, ovšem míra úroková jest nižší, než v zemi obvyklo; zápůjčky bezúročné poskytují pak pouze naději na premii. V Rakousku jsou premiové úpisy dlužní vydány státem, jednotlivými městy, železničními společnostmi, úvěrními ústavy, držiteli panství a j. Úpisy premiové jsou v mnohém směru finančně výhodnými a sice jak pro vypůjčitele tak pro zapůjčitele. Vypůjčitel vypůjčí si za příznivějších podmínek, na nízký úrok, pokud se týče může emitovati zápůjčku za vyšší kurs. Půjčitel nabývá naděje na velkou nebo větší výhru a proto vzdává se úroků, nebo spokojí se s poměrně nepatrným úrokem; ovšem mají i tyto zápůjčky též stinné stránky, jež se vytýkají loterii. Chuť ke hře se vzbuzuje a podněcuje, hra sama je pak finančně nevýhodnou, zejmena když kupec ničeho nevyhraje a na kapitálu ztrácí. Všechny tyto nevýhody jsou daleko menší při úročných zápůjčkách, kde kupec dostává pravidelný, pevný úrok a následkem nižší míry úrokové obětuje část úroků, poměrně nepatrnou, za naději na výhru. Proto se též vydávají zápůjčky loterní, jež zahrnují větší obnos, dnes jen úročně, ježto se nalezne daleko lehčeji větší počet kapitalistů, poněvadž tito dávají přednost pravidelnému, pevnému, byť i nízkému zúročení kapitálu před každým jiným jeho zúročením proto, poněvadž mají kromě toho ještě naději na premii. Byla-li uzavřena loterní zápůjčka v době vysoké míry úrokové a klesne-li tato později, utrpí vypůjčitel škodu, ježto nemůže zápůjčku dle libosti vypověděti a dle svého uvážení splatiti; stát může tudíž dlužní úpisy vydávati jen v případech výjimečných; zpravidla nedopouští spořádané hospodářství státní emisi těchto úpisů a pro finanční správu státní je výhodnějším vydávati neumořitelné zápůjčky.

II. Rakouské státní premiové zápůjčky jsou částí státního dluhu a patří k nim: